

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020. gada 24. janvārī Nr. 6-1/74

Labklājības ministrijai
lm@lm.gov.lv

Par tiesiskā regulējuma par viesģimeni pilnveidošanu

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu.

[1] Bērnu tiesību aizsardzības likumā ir noteikts tiesiskais ietvars viesģimenes institūtam. Viesģimene ir laulātie vai persona, kas uz laiku uzņem savā dzīvesvietā aprūpes iestādē ievietotu bērnu vai bērnu aprūpes iestādē kontaktējas ar tur ievietotu bērnu.¹ Viesģimene nav bez vecāku gādības palikušu bērnu ārpusģimenes aprūpes forma, bet gan ģimene, kas sniedz atbalstu bērnam, kas ievietots aprūpes iestādē.²

Tiesībsargs ir konstatējis vairākus gadījumus, kad viesģimenes statuss tiek izmantots neatbilstoši likumdevēja noteiktajam mērķim. Piemēram, 2018. gada nogalē bērnu tiesību ievērošanas pārbaudē SIA “Bērnu Oāze” kopā ar Labklājības ministrijas un Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcijas darbiniekiem tika konstatēts, ka lielākā daļa iestādē ievietotie bērni ilgstoši (uz gadu) ir nodoti SIA “Bērnu Oāze” valdes locekļa S.Maksimova viesģimenes aprūpē. 2019. gada oktobrī, izskatot privātpersonas iesniegumu, tika konstatēts, 2019. gada jūlijā Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centrs ar privātpersonu noslēdzis 3 vienāda satura līgumus par bērnu nodošanu viņas viesģimenē par šādiem laika periodiem: 12.07. – 31.07.; 01.08. - 31.08.; 01.09. – 30.09. uz nepilniem trijiem mēnešiem.

Tiesībsarga ieskatā nav atbalstāma prakse, ka ilgstošas sociālās aprūpes un rehabilitācijas iestāde ilgstoši, tas ir, uz vairākiem mēnešiem, bērnus nodod viesģimenes aprūpē. Likumdevējam, ieviešot viesģimenes statusu un paredzot Bērnu tiesību aizsardzības likumā bērnu nodošanu viesģimenes aprūpē, nebija nodoms viesģimeni noteikt kā bērnu ilgstošas aprūpes formu.

Viesģimenes institūts tika ieviests no 2008. gada 29. jūlija, kad stājās spēkā likums “Grozījumi bērnu tiesību aizsardzības likumā”. Līdz minētajiem grozījumiem Bērnu

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 15. punkts.

² titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/47CAF73979DFDBA0C22573A20051194F?OpenDocument#a.

tiesību aizsardzības likumā bija noteikts, ka bērnu aprūpes iestāde var atļaut bērnam iknedēļas brīvdienās un svētku dienās ciemoties un uzturēties svešā ģimenē.³

Tiesībsarga ieskatā, Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 15. punktā noteiktais, ka viesģimene uz laiku uzņem savā ģimenē aprūpes iestādē ievietotu bērnu, dod iespēju interpretēt, jo laika termiņš nav ierobežots. Normatīvajos aktos ir noteikts, ka ģimeniskā vidē ārpusģimenes aprūpe tiek nodrošināta aizbildnībā un audžuģimenē. Nododot iestādē ievietotu bērnu viesģimenē ilgstoši – uz vairākiem mēnešiem vai pat gadu, faktiski bērns tiek aprūpēts un audzināts viesģimenē, lai gan juridiski atrodas bērnu aprūpes iestādē.

[2] Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta ceturtajā daļā noteikts: “Bērnu aprūpes iestāde, rakstveidā vienojoties ar viesģimeni, nosaka bērna uzturēšanās ilgumu viesģimenē, pušu tiesības un pienākumus, kā arī izmaksā tai piešķirto bērna uzturādu vai pabalstu uzturam atbilstoši laikposmam, kurā bērns atrodas citas personas aprūpē.”

Noslēgtās vienošanās apliecinātu kopiju bērnu aprūpes iestāde nosūta viesģimenes dzīvesvietas bāriņtiesai. Bāriņtiesa nodrošina regulāru viesģimenē ievietotā bērna dzīves apstākļu pārbaudi.⁴

Bāriņtiesai, kura ir pieņēmusi lēmumu par bērna ievietošanu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ir pienākums katru gadu pārbaudīt institūcijā ievietota bērna aprūpi.⁵ Turklāt bāriņtiesai un sociālajam dienestam ir pienākums veikt darbības, lai veicinātu bērna iespēju atgriezties ģimenē vai nodrošinātu bērna ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē.

Bērnu tiesību aizsardzības likumā nav noteikts bērnu aprūpes iestādes pienākums informēt vai nosūtīt vienošanās kopiju bāriņtiesai, kura lēmusi par bērna ievietošanu institūcijā. Tiesībsarga ieskatā, nesaņemot informāciju par bērna nodošanu viesģimenē, bāriņtiesa nevar pilnvērtīgi veikt iestādē ievietota bērna tiesību aizsardzības īstenošanu.

[3] Bērnu aprūpes iestāde var atļaut bērnam iestādē tikt ar personu vai nodot bērnu uz laiku šīs personas aprūpē, ja tai atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ pantam piešķirts viesģimenes statuss un bērnu aprūpes iestāde ir guvusi pārliecību, ka viesģimene sniegs šim bērnam nepieciešamo atbalstu un spēs atbilstoši bērna vajadzībām viņu aprūpēt un uzraudzīt.⁶ Tātad bērnu aprūpes iestādei ir pienākums izvērtēt, ka konkrētā viesģimene spēs nodrošināt konkrētā bērna vajadzības. Praksē minētā tiesību norma tiek izpildīta formāli, jo bērnu aprūpes iestādes kompetence ir ierobežota šādas izvērtēšanas veikšanai.

Pirms bērna nodošanas viesģimenē bērnu aprūpes iestādēm nav noteikts pienākums konsultēties vai lūgt bāriņtiesas viedokli par iespēju konkrētā viesģimenē ievietot bērnus. Tas vien, ka viesģimenē formāli var ievietot bērnu ir nepietiekams arguments viņa nodošanai viesģimenē. Bērnus ieviejojot viesģimenē, ir svarīgi noskaidrot arī pārējo ģimenes locekļu un ģimenē jau esošo bērnu viedokli. Praksē ir konstatēts, ka tas netiek darīts. Noskaidrot ģimenē esoša bērna viedokli un to izvērtēt atbildoši bērna vajadzībām ir tikai un vienīgi bāriņtiesas kompetencē. Savukārt bērna nodošana viesģimenē ir bērnu aprūpes iestādes kompetencē. Iestādei ir noteikts pienākums gūt pārliecību par viesģimenes spēju sniegt šim bērnam nepieciešamo atbalstu un atbilstoši bērna vajadzībām viņu aprūpēt un uzraudzīt. Iestādes ieskatā bāriņtiesas pieņemtais lēmums par viesģimenes statusa

³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45. panta ceturta daļa, redakcijā, kas bija spēkā līdz 2008. gada 29. jūlijam.

⁴ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta ceturta daļa.

⁵ Bāriņtiesu likuma 36. panta pirmās daļas 1. punkts.

⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.² panta trešā daļa.

piešķiršanu, ir pietiekams pierādījums, kas rada pārliecību par viesģimenē ievietota bērna vajadzību nodrošināšanu. Tiesībsarga ieskatā konkrēta bērna ievietošana viesģimenē netiek pietiekami izvērtēta, īpaši gadījumos, ja ģimenē jau ir citi bērni. Tas rada konfliktu risku ģimenē.

[4] Bērnu tiesību aizsardzības likumā ir noteikts, ka iestāde var atļaut bērnam iestādē tikties ar personu vai nodot bērnu uz laiku šīs personas aprūpē tikai tad, ja tai ir piešķirts viesģimenes statuss. Praksē ir konstatētas situācijas, ka arī audžuģimenei ir jāiegūst viesģimenes statuss, ja tā vēlas savā ģimenē uzņemt ciemos uz neilgu laiku (brīvdienām vai skolas brīvlaikos) audžuģimenē ievietoto bērnu brāļus un māsas (pusbrāļus, pusbērnus). Tāpat audžuģimenei nav iespējams bērnu uzņemt savā audžuģimenē no iestādes vai krīzes centra ciemoties nedēļas nogalē vai brīvlaikos, ja konkrētajam bērnam ir nepieciešams atrast audžuģimeni. Ciemošanās pirms bērna ievietošanas audžuģimenē atbilst bērna interesēm un dod iespēju bērnam sniegt pamatotu viedokli, vai viņš vēlas dzīvot konkrētajā audžuģimenē, tuvāk iepazīstot cilvēkus un vidi, kurā viņam, iespējams, būs jādzīvo.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumos Nr.354 "Audžuģimenes noteikumi" (turpmāk tekstā – MK noteikumi Nr.354) noteikto ģimenes (personas) izvērtēšanas kritēriji audžuģimenes statusa piešķiršanai ir augstāki nekā piešķirot viesģimenes statusu.⁷ Turklāt audžuģimenei ir jāapgūst mācību programma vismaz 50 akadēmisko stundu apjomā un vismaz 16 akadēmiskās stundas prakse, lai iegūtu pieredzi ar ārpusģimenes aprūpē esošiem bērniem, bet viesģimenei tādas prasības nav noteiktas. Ņemot vērā iepriekš minēto, prasība audžuģimenei saņemt viesģimenes statusu ir nelietderīga resursu (psihologa, ārstu, bāriņtiesas darbinieku, u.c.) un laika patērēšana un uzliek bāriņtiesām nevajadzīgu administratīvu slogu.

[5] Tiesībsargs ir vērsies Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijā ar priekšlikumu izteikt Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 15. punktu šādā redakcijā: "15) viesģimene — laulātie vai persona, kas uz laiku (iknedēļas brīvdienās, svētku dienās un skolēnu brīvlaikos) uzņem savā dzīvesvietā bērnu aprūpes iestādē ievietotu bērnu vai bērnu aprūpes iestādē kontaktējas ar tur ievietotu bērnu."

Saskaņā ar Ministru kabineta 2004. gada 27. janvāra noteikumu Nr.49 "Labklājības ministrijas nolikums" 6.1. apakšpunktu Labklājības ministrija izstrādā nozari reglamentējošo tiesību aktu un attīstības plānošanas dokumentu projektus.

Pamatojoties uz Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto Tiesībsarga biroja kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Labklājības ministriju pilnveidot tiesisko regulējumu par viesģimenes institūtu, lai veicinātu bērnu tiesību ievērošanu.

Lūdzu līdz **2020. gada 28. februārim** informēt par paveikto un plānoto.

Tiesībsarga pilnvarojumā
Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

L.Grāvere

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

⁷ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 45.³ pants.